

AVUSTURYA'DA TÜRK İŞÇİLERİ VE UYUM SORUNU

(*) **Kadim ÜLKER**

ÖZ

Avrupa'da çalışan Türk işçilerinin yaşadıkları topluma uyumu hiç kolay olmamıştır. Bu durum, Avusturya'da yaşayan Türk işçileri için de böyle olmuştur.

Türk işçilerinin ev sahibi ülkede sadece "işgücü" olarak görülmele-ri uyum sorununu başlatan neden olmuştur. Türk işçiler, barınacakları bir ev bulma konusunda dahi inanılması kolay olmayan zorluklar yaşamışlardır. Deyim yerindeyse "yıllarca valizlerinin üzerinde" oturmuşlardır.

Çocukların eğitimi de ayrı bir sorun alanı oluşturmuştur. Avusturya'da doğan Türk çocukları görece daha şanslı olmuşlardır. Avusturyalıların ayrımcı tavırları da bir başka sorundur.

Anahtar Kelimeler: Türk İşçiler, Uyum, Dışlanma

TURKISH WORKERS IN AUSTRIA AND THE ISSUE OF ADAPTATION

ABSTRACT

It is not easy for Turkish workers working in Europe to fit in the society that they are living in. This situation is also the same for Turkish workers living in Austria.

To be merely seen as the 'labor' in the host country, is the main reason which triggers the adaptation problem of Turkish workers. Turkish workers have experienced incredible problems even in finding a house to take a shelter. So to speak, 'they have been domiciled on their suitcases for years'.

The education of their children is another phase of the problems that they've encountered. Turkish children born in Australian territory are relatively lucky. The discriminatory attitude of the Austrians is another case.

Keywords: Turkish Workers, Adaptation, Exclusion

GİRİŞ

Batı Avrupa'ya göçen işgücüyle ilgili uyum söz konusu olduğunda, akla ilk olarak Türkler gelir. Türklerin çeşitli nedenlerle yaşadıkları topluma uyumlu olmadıkları söylenir. Avusturya'da yaşayan Türk kökenli işçiler için de bu sorun hep var olmuştur. Bu yazı, bu uyum konusunun nedenleri üzerinde durmak, bu algının oluşumu ile ilgili gelişmelere bakmak amacıyla yazıldı. Bunun için de eskilere gitmekte yarar var. Zira uyum sorunu

(*) *Viyana İşçi Odası Çalışma Hukuku Danışmanı* / kadim.uelker@gmail.com

Türklerin Batı Avrupa'ya ilk geldikleri 1960'lı ve 70'li yıllara kadar dayanıyor.

1. BARINMA SORUNU

Avusturya 1960 yıllarının sonu 70'li yılların başlarında kendi işçisini, ücretlerinin o yıllarda daha yüksek olduğu Almanya'ya kapı tırmıştı. Avusturya'nın ekonomisi iyiye gitmekteydi, inşaat firmaları önemli yatırımlar yapıyordu. Avusturya ekonomisinin kendi vatandaşlarının yapmak istemediği ağır, temiz olmayan, düşük ücretli işlerin yapılması için yeni bir işgücüne ihtiyacı vardı. Bu yeni ve genç işgücü eski Yugoslavya ülkelerinden ve Türkiye'den gelen işçilerle telafi etmeye çalışılıyordu. Bunun için Avusturya ve Türkiye arasında işgücü anlaşması bile imzalandı ve bu anlaşmaya dayanarak genç ve sağlıklı işçiler Türkiye'den Avusturya'ya getirildi.

Avusturya'ya ilk gelen Türk işçileri, o zamanki yasal uygulamalardan dolayı yıllarca kendileri için hayat planı yapamadılar. Çünkü onlar yalnızca işgücü olarak görülüyorlardı. Çalışabilecekleri kadar çalışsınlar, sonrası "Allah kerim" diye düşünülüyordu. Ancak bunun yanında düşünülmeyen şeyler de vardı. Onların barınma ihtiyacı için gerekli hiçbir düzenleme yapılmamıştı. İnsanca ikamet edecekleri evler yoktu. Konaklama ile bağlantılı başka bazı sorunlar da oluyordu. Çalışma ve

oturma hakkı, işçilerin eş ve çocukları, çocukların eğitimi gibi konular akla bile gelmedi, kısaca görmezden gelindi.

Zaten Avusturya'ya gelen ilk işçilerin genç ve çocuksuz olacağı düşünülmüştü. Evli ve çocuklu olanlar zaten onları ülkelerinde bırakmışlardı. Çalışma ve çalıştırma kısa süreliğine ve geçici olarak düşünülmüştü. Fazla bir harcama yapılmamalıydı. Onun için de çalıştıkları firmalara ait haym denilen işçi evlerinde kalacakları planlanmıştı. O zamanlar firma haymlarında kalanlar diğerlerinden daha şanslıydı. Hem daha ucuzdu hem de firma, haymlarını temizletirdi. Hepsinin sıcak suyu, ortak kullanılan lavabosu, duşu ve tuvaleti bile bulunurdu. Firma evlerinde kalmayanlar ise serbest piyasada ev bulmak zorundaydı. Onlar sıcak suyu olmayan, banyosu veya duşu bulunmayan, tuvaleti ise diğer kiracılarla ortak kullanılan, otuz kırk metrekarelik küçük evlerde, üçer beşer kişiler halinde fahiş fiyatlarla kalırlardı. Yatak başı kira öderlerdi. Viyana gibi şehir merkezlerinde kalanların şartları üç aşağı beş yukarı bundan ibaretti. Şehir merkezi dışında küçük kasaba ve köylerde kalanların şartları biraz farklıydı ancak o ilk yıllarda işçiler daha çok büyük kent ve sanayi bölgelerine gelmişti.

Türk işçileri konakladıkları bu yerlerin durumundan dolayı eş ve çocuklarını getirmeyi akıllarına

bile getirmediler. Zaten başka bir belirsizlik daha vardı ki, bu belirsizlik 70'li yıllardan 90'lı yılların sonuna kadar sürmüştü. O da "çalıştırma izni"ydi. Çalıştırma izni işverene veriliyordu ve işçi sadece o işverene bağlı olarak çalıştırılabilirdi. İş piyasasında serbest çalışma hakkı bulunmazdı. İşverenin iş sözleşmesini iptal etmesi halinde, o çalıştırma izni geçersiz oluyordu. Sonrası için yeni bir işyeri ve o işyeri için geçerli yeni bir çalıştırma belgesi gerekmektedir. Bu da iş piyasasını düzenleyen ve kontrol eden İş ve İşçi Bulma Dairesi tarafından iş piyasası şartları kontrol edildikten sonra düzenleniyordu.

2. ÇALIŞMA İZİNİ BARINMA SORUNUNUN AŞILMASINA BAĞLI

İş ve İşçi Bulma Dairesi, işverene yabancı bir işçiyi çalıştırması için düzenleyeceği çalıştırma belgesini verirken ikamet şartlarını da kontrol ediyordu. Yabancı işçinin ikamet ettiği evde kendisi ve aynı evde ikamet eden her kişi başına en az 10 metrekare kullanım alanı bulunması gerekmektedir. 30 metrekarelik bir evde 4 kişinin ikamet ettiği durumda, orada ikamet eden yabancı işçi için çalıştırma izni verilmemektedir. Bu örnekte, ev en az 40 metrekare olmalıydı. Çalıştırma izninin İş ve İşçi Bulma Dairesi tarafından verilmesi yaşanan evin durumuna bağlıydı. Yaşanan bir evin olması ise bir işte çalışıyor

olmasına bağlı olduğundan, başta Türkler olmak üzere yabancı işçiler yıllar yılı hep bavullarının üstünde oturmuşlardı.

Çalışma hayatında işçinin serbest hareket edebileceği, bulunduğu bir işte çalışma hakkını kapsayan çalışma iznine sahip olması da mümkündür şüphesiz. Ancak buna sahip olmak için ya bir Avusturya vatandaşı ile evli olmak ya da 8 yıllık çalışma süresi şartı aranmaktaydı. Bunu da elde etmek geçmişte inşaat, hotel ve lokantacılık gibi sezon işçiliğinin yoğun olduğu sektörlerde hayli zordu. Zira yabancıların azımsanmayacak kadarı sezon işi olan inşaat, bahçecilik ve gastronomi alanında çalışmaktaydı. Kendisini rahmetle andığım inşaat işçisi olarak çalışan babam, bu belgeye sahip olamadan emekliye ayrılmıştı.

3. BARINMA SORUNU DEVAM EDİYOR

1970'li yıllarda Almanya'da işçi ücretleri, Avusturya'daki işçi ücretlerinden çok daha yüksekti ve Almanya'da yakını, arkadaşı olan bir yolunu bulup, Almanya'ya kaçmak istemektedir. Babam, çalışma iznini elde etmedeki zorluklara rağmen Avusturyalı işverenlerin Türk işçilerin ülkeyi terk etmemeleri için ellerinden aldıkları pasaportlarını firmalarının kasalarına kilitlediklerini anlatırdı.

İşverenler ucuz ve çalışkan yabancı işçilerden memnundu, an-

çak Avusturya yasaları ve piyasa ekonomisi yabancı işçilerin önüne normal bir yaşam sürmelerini zorlaştıran engeller çıkartıyordu. Onların kalıcı olmalarını istemiyordu. Çalışma ve oturma izni, ev sorunu ve işsizlik ödentisinin kısıtlı şartlarda ödenmesi bu engellerden en önemlileridir. Yaşayabilecekleri durumda bir eve sahip olmak çok zordu. Özellikle yabancı işçilerin yoğun yaşadığı başkent Viyana'da ev sorunu sürekli yaşanıyordu. Bu sorun, üzerinden bu kadar zaman geçmesine rağmen hala devam ediyor. Viyana'da yaşayanlar, kentte en fazla binanın mülkünü elinde bulunduran Viyana Belediyesi'nden ihtiyaç halinde başını sokacak bir daire bulabilmektedir. Durumu biraz daha iyi olanlar ise kooperatif evlerinde ev arayabilirler.

Kentte yaşayan yabancı kökenli işçiler ise, belediye ve kooperatif evlerinin inşasında kullanılması için ücretlerinden her ay kesilen ev vergisine rağmen, sadece serbest piyasada bulunan evlerden yararlanabilmektedir, belediye evlerinde kendilerine yer yoktur.

Serbest piyasada ise kiralık ev bulmak çok zordur. 30 ila 40 metrekarelik döküntü evlere servet sayılacak kadar yüksek bedellerde hava parası ödemek zorunluluğu vardır. O paraları telafi edebilmek için ise bankalara başvurmak ve çok yüksek oranlı krediler almaktan başka çare bulunmamaktadır. Sosyal konutlardan dışlanan ya-

bancı işçilerin bazıları dışlerinden tırnaklarından artırarak o güne kadar biriktirdikleri paraları ev sahiplerine kaptırırken, bazıları ise yüksek faizlerle çektikleri banka kredilerini yıllarca geri ödeme zorunda kaldılar.

Bu durum uzun yıllar devam etti. 1980'li yılların sonu, 90'lı yılların başında özellikle Türkler çocuklarını ve eşlerini yanlarına almaya başladılar. Ev sahibi olmak, eşlerinin ve çocuklarının başlarını sokacak bir konut sahibi olmanın zorunluluğu dışında, yasal olarak çalışabilmek için gerekli olan çalıştırma belgesi'nin düzenlenmesinde de gereklidir. Ev yoksa çalışma belgesi de yoktur, çalışma belgesi olmadığında ise iş yoktur.

4. ÇOCUKLARIN EĞİTİM SORUNU

Yaşanan bütün bu zorluklar, özellikle de barınma konusunda ortaya çıkan engeller, işçilerin çocuklarının eğitimlerinin de iyi bir şekilde olmasını engellemiştir. İşçilerin o zamana kadar Türkiye'de yaşayan çocukları vize, ev ve iş sorunlarından dolayı oldukça geç yaşta getirilmişlerdir. Geç gelen ilk kuşak çocuklar istisnai durumların dışında, meslek öğrenme, iyi bir eğitim alma konusunda talihsizlikler yaşamıştır. Büyük çoğunluğu zorunlu olan okul yıllarını bitirip, hemen iş hayatını seçmişlerdir. Okula geç başlayan çocuklar Al-

manca öğrenmekte zorlukla karşılaşmış, diğer önemli derslerde de başarılı olmadıklarından liseye, oradan da üniversiteye gitme yolları kapanmıştır.

Bazı meslek liseleri ve okullarına kayıt yaptırmak için ise Avusturya vatandaşı olmak şartı aranmıştır. O yıllarda yaşamış olduğum bir olay, bu okullara girebilmenin yasalarla da nasıl engellendiğine iyi bir örnektir. Ortaokulu bitiren Türk kökenli bir genç kız, hemşirelik okuluna gitmek istediğini ancak bunun Avusturya vatandaşı olmadığı için okul müdürü tarafından reddedildiğini anlatmıştı. Oysa aynı Avusturya, dünyanın dört bir tarafından, eğitimlerini yoksul ülkelerinde tamamlamış hemşireleri Avusturya'ya getiriyor ve hemşire olarak çalıştırıyordu. Avusturya'da yaşayan ve okuluna giden göçmen işçilerin kız çocukları ise hemşirelik okuluna dahi kabul edilmiyordu. Bir sempozyum sırasında bunu eyalet hükümeti bakanlarından birine ilettiğimde "Bundan haberim yok" demişti. Ayrıca "Aman dikkat et, bu tür konular başına iş açar" uyarısını yapmayı da ihmal etmemiştir.

Avusturya'da doğmuş çocuklar, Türkiye'den gelen çocuklardan daha şanslı ve daha iyi konumdaydı. Onlar anne ve babalarının önüne konulan engelleri birer birer aştıktan sonra belli bir düzen kurmuş olan ailelerin çocukları olarak, okul ve mesleki eğitimde

daha şanslı oldular. Artık meslek liseleri ve üniversiteye gidilen liselerde ve üniversitelerde çok sayıda Türk kökenli çocuk bulunuyor. Aralarında çok sayıda zeki ve iyi eğitim alan çocuk ve gençler var. Aralarında mühendisler, ekonomistler, hukukçular, hekimler ve iyi eğitilmiş işçiler yetişti. Onların dışında da yardımcı işçi olarak çalışan azımsanmayacak derecede ikinci ve üçüncü kuşak Türkler var.

5. AYRIMCILIK SORUNU

Ancak kalifiye ve yardımcı işçi olarak çalışanların önemli bir "sorunu" var. Bu önemli sorun nedeniyle büyük işletmelerde kolay kolay iş bulamıyorlar. Bu sorun hiç şüphesiz onların kökenleri ve isimleridir. İş bulmakta zorlanan eğitilmiş gençlerden bazıları Türkiye'de iş aramaya başladı. Geçtiğimiz yıllarda, "Türk ekonomisinin yıldızının parladığı" iddia edildiği zaman, Avusturya gazetelerinden birinin Türkiye temsilcisi bazı yazılar kaleme almıştı. Biraz da reklam kokan bu yazılarda "Avusturya'nın artık Türkiye'den göç almadığı, Türkiye'ye işçi göçü verdiğini" yazıyordu. Çünkü Avusturya'da bekledikleri işi bulamayan genç Türkler, Türkiye'ye gidiyor, orada çalışma şanslarını deniyorlardı.

İkinci ve üçüncü kuşak Türkler, çocukluklarında anne ve babalarıyla başlayan, daha sonra

kendi eğitim, öğrenim, ikamet ve iş sahalarında karşılaştıkları ayrımcı tutum nedeniyle Avusturya toplumuna küskündür. Bu nedenle onlarla bir arada barış içinde yaşayamıyorlar. Yaşadıkları toplumda kabul görmediklerini ve hep itilip kakıldıklarını düşünüyorlar. Bir türlü doğup büyüdükları Avusturya topraklarına sahip çıkamadılar. Ailelerinden bu yana yaşadıkları ayrımcılık ve toplumun kendilerini kabul etmemeleri bundan sonraki kuşakların da uzun süre Avusturya toplumuna kızgın ve küskün olmalarına neden olacaktır. Çünkü onlar kendilerini her alanda Avusturya toplumunun dışında gördüler. İstisnai durumlar hariç, çalıştıkları alan ya Türk işletmelerinde ya da Türklerle doğrudan ya da dolaylı olarak var oldukları alanlardır. Türkler eğlen-

ce alanlarını, ikamet bölgelerini, alışveriş merkezlerini Avusturyalılardan birer birer ayırdı. Sadece Avusturya vatandaşlığına geçmiş Türklerin şimdilik oy kullandıkları partiler ve sandıklar aynıdır. Önümüzdeki dönemlerde oy verilen partilerin de Türk partileri olmasının eli kulağındadır. Şimdilik Türkler Avusturya'da sol veya sağ liberal partilere oy veriyorlar, çünkü onların henüz yabancı düşmanı olduklarını düşünmüyorlar.

SONUÇ

Yıllardır süren ve yaşanan acı deneyimlere neden olan ayrımcılıktan başka, Avusturya ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkilerin karşılıklı olarak kötüleşmesi de, Türklerin uyum veya uyumsuzluk sorununun önümüzdeki onlarca yıl daha devam edeceğini gösteriyor.